

«ПЕРЧИТИ І ПРИПЕРЧУВАТИ!»: ЗАВДАННЯ РАДЯНСЬКИХ САТИРИЧНИХ ВИДАНЬ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «ПЕРЕЦЬ»)

Уперше простежено залежність специфіки формулювання завдань сатиричних видань від контексту її висловлювання. Здійснено порівняльний аналіз сприйняття завдань діяльності журналу «Перець» представниками влади, членами редколегії видання, штатними та позаштатними авторами. Проаналізовано, як пояснювали роль часопису його читачам. Зроблено висновок, що зміст видання можна розділити на викривальний гумор, спрямований на критику суспільних вад, та на гумор, націлений передусім на досягнення сміхового ефекту. З'ясовано, що чим більш офіційним був контекст формулювання завдань діяльності «Перцю», тим більша перевага надавалася першому різновиду гумору, тобто «гумору-зброї». Але прагнення відповідати читацьким уподобанням штовхало авторів журналу використовувати також і «гумор-розвагу». Дослідження дозволяє зрозуміти специфіку сміхової культури в радянському суспільстві. З'ясовується, яке місце займав гумор в офіційній культурі. Також порушується питання специфіки реалізації партійних настанов працівниками преси. Зроблено висновок, що поступово сатирики почали більше орієнтуватися на читацькі вподобання й питома вага «гумору-розваги» збільшилася.

Ключові слова: «Перець», радянська сатира, преса, гумор.

Сьогодні одним із дискусійних питань є місце офіційного гумору в радянському суспільстві, те, чим він був для влади, гумористів і простих громадян. Найбільшу увагу дослідників привертає сміхова культура періоду сталінізму. Саме тоді, за словами А.Ахієзера, сміх програв державній серйозності через безжальний терор проти інакодумства¹. Із концепцією суцільної «державної серйозності» збігається думка М.Бахтіна, котрий стверджував, що офіційна культура завжди монолітно серйозна². Утім дослідник радянського гумору як соціального явища Л.Лаучлен зазначає, що «державний сміх» періоду сталінізму дійсно мав місце. Це виражалось і в знаменному гаслі «Жити стало краще, жити стало веселіше!», та в комедіях Ґ.Александрова, сатиричних журналах тощо³. Тож, вочевидь, «державна серйозність» подекуди розбавлялася «державним сміхом», що вказує на певну спрощеність концепції А.Ахієзера. Але, продовжує Л.Лаучлен, «сталіністський сміх був

¹ Ахієзер А. Россия: критика исторического опыта. – Москва, 1991.

² Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса // Его же. Собрание сочинений: В 6 т. – Т.4 (2). – Москва, 2010. – С.18.

³ Див.: Копылькова Е. Психология еврейского. – Москва, 2009. – С.23; Ушакин С. «Смехом по ужасу»: о тонком оружии шутов пролетариата // Новое литературное обозрение: Теория и история литературы, критика и библиография. – 2013. – №3. – С.130–162 [Електронний ресурс]: <http://nlobooks.ru/node/3565>

продуктом вимушеного щастя». Він був формальним, конформістським, встановленим емоційним режимом⁴, а отже, не був гумором за своєю суттю. Він став зброєю революції й агітації⁵. Утім таке суто інструменталістське бачення ролі гумору в радянському суспільстві дещо ставлять під сумнів спогади І.Александрова, котрий стверджував, що його комедії створювалися лише для того, «щоб зняти бодай щось смішне» й радянські громадяни змогли відпочити від лихоліть громадянської війни⁶. Тож офіційний гумор та його місце в радянському суспільстві постає як складне явище, котре потребує комплексного дослідження.

В історіографії проблема сприйняття мети гумору в радянському суспільстві вже ставала предметом досліджень. Так, С.Ушакін розглядає дискусію 1920–1930-х рр., присвячену ролі та взагалі можливості існування гумору в радянському суспільстві⁷. І.Калінін здійснює аналіз висловлювань періоду сталінізму стосовно того, чим повинен бути сміх для радянських громадян: відпочинком чи «зброєю» для викорінення суспільних вад⁸. Специфіку української сатири та гумору, їх місце у соціокультурному просторі досліджували Н.Віннікова⁹, Н.Романішина¹⁰, І.Галась¹¹ та ін.

У цій статті розглядаються дослідницькі питання, які ще не були вирішені в історіографії. Зокрема: яким чином «державний сміх» співіснував із «державною серйозністю», якою вбачалася мета існування гумору в радянському суспільстві та як вона змінювалася від контексту й часу її формулювання. Окреслені завдання спробуємо вирішити на прикладі найпопулярнішого в радянській Україні сатирико-гумористичного видання – журналу «Перець». Він видавався з 1941 р. при ЦК КП(б)У. У період «застою» за своїм тиражем (3,3 млн екз.) входив до наймасовіших видань журнального типу¹², що й спонукало владу приділяти йому достатню увагу, у тому числі й формулюванню мети діяльності. Вибір українського радянського журналу сатири та гумору дозволяє також відповісти на питання, пов'язані з проблемою відображення національної специфіки в республіканській пресі.

⁴ Див.: *Tikhomirov A. The Regime of Forced Trust: Making and Breaking Emotional Bonds between People and State in Soviet Russia, 1917–1941 // Slavonic and East European Review. – Vol.91. – №1. – 2013. – P.107; Reddy W. The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions [Електронний ресурс]: <http://bookre.org/reader?file=1268414>*

⁵ *Lauchlan L. Laughter in the Dark: Humour under Stalin // Le rire européen/European Laughter. – Perpignan University Press, 2009. – P.2.*

⁶ *Ушакін С. «Смехом по ужасу»: о тонком оружии шутов пролетариата...*

⁷ Там же.

⁸ *Калінін І. Смех как труд и смех как товар (стахановское движение и капиталистический конвейер) // Новое литературное обозрение. – 2013. – №121 [Електронний ресурс]: <http://magazines.russ.ru/nlo/2013/121/11k.html>*

⁹ *Віннікова Н. Українська літературна пародія у періодичних виданнях 40–50-х рр. // Філологічні трактати. – 2010. – Т.2. – №2. – С.65–71.*

¹⁰ *Романішина Н. Жанр літературного фейлетону в творчості О.Чорногуза // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – №3. – С.8–12.*

¹¹ *Галась І. Періодичні та продовжувані видання (журнали), випущені на терені України в 1944–1949 рр. // Вісник Книжкової палати. – 2011. – №12. – С.1–6.*

¹² *Центральний державний архів-музей літератури та мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України). – Ф.668. – Оп.1. – Спр.231. – Арк.1.*

Для розв'язання поставлених завдань було використано наступну джерельну базу. По-перше, це постанови ЦК КПРС та ЦК КПУ щодо преси загалом та журналу «Перець» зокрема¹³. Ця група джерел дозволила дослідити формулювання мети діяльності сатиричних видань у владних директивах. Сприйняття завдань офіційної сатири співробітниками журналу «Перець» було вивчено за допомогою справочинної документації (передусім організаційно-розпорядчої, тобто тематичних планів¹⁴, проектів-завдань до редакції¹⁵ тощо), звітної¹⁶ документації та офіційного листування працівників журналу із представниками влади, Головлітом, співробітниками інших видань, позаштатними авторами¹⁷. Джерела особового походження (листи читачів «Перцю» до редакції, неофіційне листування співробітників видання)¹⁸ дали змогу охарактеризувати сприйняття мети діяльності часопису широким загалом та його творцями. Окрім цього було використано публікації у самому журналі, в яких автори «Перцю» пропонували читачам своє бачення завдань цього сатиричного видання¹⁹.

Мета діяльності журналу проходила через декілька етапів формулювання. По-перше, це визначення тактики і стратегії діяльності особами чи організаціями, відповідальними за функціонування засобів масової інформації (наприклад, відділ агітації та пропаганди при ЦК КП(б)У, Головне управління з охорони військових і держаних таємниць у друку тощо). На цьому рівні відбувався процес вироблення владних настанов стосовно радянського гумору. Цей рівень також можна вважати проявом загальної радянської міфології, яка складалася з базових ідеологічних посилів²⁰. По-друге, визначення мети існування та діяльності журналу особами, безпосередньо відповідальними за випуск «Перцю» (наприклад, головний редактор, відповідальний секретар, завідувачі відділами фейлетонів та карикатур тощо). На цьому рівні відбувалося засвоєння відповідальними працівниками журналу директив органів влади та їх трансформація в директиви і стратегії, спрямовані на роботу видання взагалі. По-третє, формулювання мети діяльності часопису для його читачів, що відбувалося на шпальтах «Перцю», на зустрічах із читачами²¹. Тут можемо побачити презентацію журналу та його гумору читачам, яка також містить указівки, як треба «сміятися по-радянськи». Для того, щоб простежити, наскільки офіційне формулювання мети змінювалося на кожному з цих рівнів, необхідно розглянути всі її варіанти. Окремо також

¹³ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.25. – Спр.2222. – Арк.2–4; Оп.32. – Спр.2567. – Арк.148–149.

¹⁴ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.223. – Арк.25.

¹⁵ Там само. – Спр.239. – Арк.7.

¹⁶ Там само. – Спр.231. – Арк.3; Спр.237. – Арк.1.

¹⁷ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.2050. – Арк.2; ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.218. – Арк.7.

¹⁸ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.202. – Арк.169; Спр.203. – Арк.39; Спр.146. – Арк.45.

¹⁹ Див.: Моїм читателям, сміхочитателям // Перець. – 1941. – №1. – С.2.

²⁰ *Lõhmus M.* Political correctness and political humour in Soviet Estonia and beyond // *Folklore*. – 2012. – P.142.

²¹ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.238. – Арк.1.

розглянемо, яким бачили гумор «Перцю» автори-гумористи, не відповідальні за випуск цього журналу. Їхні твори представлятимуть ще один різновид публічного гумору, який знаходиться ще ближче до неофіційної сторони суспільного життя²².

Передусім необхідно з'ясувати, який гумор пропонувала читачам офіційна сміхова культура УРСР: «гумор-зброю» (висміювання суспільно-політичних явищ, з якими потрібно «боротися») чи «гумор-розвагу» (без чіткого соціально-політичного спрямування)? Наскільки ці дві мети були суміжними, яка з них домінувала на кожному з рівнів тощо.

На рівні діяльності осіб, відповідальних за пресу радянської України, мета існування «Перцю» передусім визначалась у контексті діяльності друкованих органів узагалі. Так, за матеріалами наради редакторів газет УРСР у 1948 р. (на якому був присутній і головний редактор «Перцю») ²³ мета преси визначалась за допомогою категорій «зброї» та «інструменту», а саме як «найсильніша зброя партії», «найважливіший інструмент партійного керівництва масами». Так само сміх у сталінську епоху асоціювали радше зі «зброєю»²⁴ й «інструментом». Крім того, було визначено ще кілька головних завдань, які планувалося здійснити за допомогою цієї «зброї»: «мобілізація та виховання мас», формування їхнього світогляду, створення суспільної думки з того чи іншого питання, упровадження у життя «рішень партії й уряду». Звісно, таке формулювання супроводжувалося цитуванням В.Леніна та Й.Сталіна стосовно засобів масової інформації²⁵. Під час цієї наради журнал «Перець» спеціально не згадувався. Утім керівники наради наголошували на тому, що у пресі необхідно частіше застосовувати карикатури, пісні, частівки та фейлетони²⁶. Отже такий журнал сатири та гумору, як «Перець» міг використовуватись як «подвійна зброя»: з одного боку – як частина преси, з іншого – як «гумор-зброя». У будь-якому разі, у цьому випадку офіційний радянський гумор виступав не просто забавкою, а явищем із чітким цілевизначенням, причому на рівні органів влади.

На цьому рівні формулювання мети діяльності «Перцю» журнал більше сприймався як просто друкований орган, а його сатирична специфіка відходила на другий план. Так, «Перець» згадувався поряд з іншими виданнями негумористичного змісту без акцентування на його гумористичному змісті: в нього схожі завдання, помилки й проблеми. Найбільша увага приділялася проблемі його суспільно-політичного значення. Так, у довідці 1945 р. «О положенні з виходом республіканських журналів “Україна” та “Перець”»²⁷ робився наголос на тому, що через «несвоечасність» виходу цих часописів вони нібито втрачають своє значення і злободенність.

У 1953 р. секретар ЦК О.Кириченко на республіканській нараді працівників преси поставив завдання «викривати недоліки в роботі наших

²² *Lõhmus M.* Political correctness and political humour in Soviet Estonia and beyond. – P.142.

²³ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.23. – Спр.5286. – Арк.2–31.

²⁴ *Ушакин С.* «Смехом по ужасу»: о тонком оружии шутов пролетариата...

²⁵ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.23. – Спр.5286. – Арк.2–4.

²⁶ Там само. – Арк.21.

²⁷ Там само. – Спр.2795. – Арк.1–2.

партійних, радянських, господарських організацій, розвінчувати бюрократів, хаптурників, верхоглядів, гостро критикувати тих, хто не хоче бачити недоліків у нашій роботі, миритися з ними»²⁸. Тобто функція «викривання», «розвінчування», «боротьби» знову ставала на першому плані (про необхідність висвітлювати позитивний досвід передовиків говорилося приблизно наприкінці виступу й цьому аспекту приділено значно менше уваги). «Перець» згадувався як позитивний приклад друкованого органу, який «справедливо критикує» вади радянського суспільства (наприклад Сумську область – за «недооцінку кукурудзи»)»²⁹. І у цьому випадку «Перець» не виділявся як гумористичний журнал, а зауваження О.Кириченка, що у пресі необхідно вміщувати карикатури та фейлетони, стосувалось представників усіх видань, присутніх на нараді. Із цього можна дійти висновку, що журнал «Перець» сприймався партійними органами передусім як друкований орган, взірець радянської преси, «найдієвішого інструмента партії». Отже гумор в «Перці» ставав інструментом, а не суттю.

Тенденцію розглядати «Перець» передусім як засіб індоктринації суспільства можна простежити не лише в період сталінізму. Незважаючи на те, що офіційних констатацій такої мети в період «застою» ставало все менше, побіжні зауваження з цього приводу все ж таки траплялися. Так, у 1964 р. на нараді, проведеній ідеологічним відділом ЦК КПУ зі співробітниками редакцій журналів із питань виходу з друку республіканських журналів, зазначалося, що несвоєчасність доставки читачам «Перцю» призводить до «політичних збитків»³⁰.

Утім, незважаючи на другорядність гумористичної компоненти, офіційний радянський дискурс не був «монолітно серйозним», як будь-яка офіційна культура³¹. Можна простежити намагання влади зробити гумор і сатиру у пресі розповсюдженим інструментом впливу на «маси». Але, скоріш за все, ці спроби виявилися не дуже вдалим, адже в 1981 р., згідно з листом у ЦК КПРС щодо «підвищення ідейного рівня й дієвості виступів у пресі», знову ставалася проблема використання у друкованих органах фейлетонів та карикатур³². Не дивлячись на протекцію загальнорадянських і республіканських органів влади, політична сатира нелегко займала своє місце у системі мас-медіа. Саме тому «Перець», відмінною рисою якого було постійне використання гумору як інструмента, став полігоном для розвитку політичної гумористики в радянській Україні. Є свідчення, що інші друковані органи, якщо й уміщували гумористичні тексти чи карикатури, то все одно ставилися до них з обережністю, або як до другорядних, віддаючи перевагу «серйозним текстам». Так, до Ф.Маківчука, головного редактора «Перцю», звертався постійний автор журналу О.Ковінька із проханням опублікувати його гуморески у випадках, коли їх відхиляли видання негумористичного змісту. Коли

²⁸ Там само. – Оп.24. – Спр.3499. – Арк.3.

²⁹ Там само. – Арк.10.

³⁰ Там само. – Ф.243. – Оп.1. – Спр.2745. – Арк.11.

³¹ Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – С.18.

³² ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.2222. – Арк.2.

його текст не опублікували в газеті «Сільські вісті» О.Ковінька зазначав, що «наші центральні газети чомусь сміх відпихають»³³. Подібне ставлення до гумористичних матеріалів траплялось й у районних газетах. Наприклад, до Ф.Маківчука як до спеціаліста з політичної сатири звертався по заступництво автор фейлетонів І.Заїка. Він зазначав, що після того, як його твір розкритикувала на нараді редактор обласної газети Л.Ширлва, редактор його районної газети тепер узагалі не бажає друкувати фейлетони, щоб не потрапити в огляд обласної газети³⁴. Не зовсім зрозуміло, якою була причина критичного ставлення до фейлетону редактора обласної газети – гумористична форма чи «ідеологічні помилки»? За словами І.Заїки, редактор не пояснювала це й, окрім усього, відзначила, що сама фейлетонів ніколи не писала³⁵. У будь-якому разі, у редактора районної газети «в опалу» потрапили саме тексти у жанрі політичної сатири. Підозріле ставлення до гумору, напевно, траплялося через його характерні особливості: багатозначність, наявність метафор, які можна розтлумачити по-різному, широкий пласт підтексту³⁶. Натомість у гумористичному журналі це все було звичайним явищем. Тому відбувався парадокс: багатозначність гумору інколи навіть допомагала дещо послабити ідеологічний контроль над змістом³⁷. У негумористичному виданні на тлі загальної серйозності багатозначний зміст фейлетону чи гуморески був помітний відразу, що й викликало надмірну увагу до такого тексту як цензора, так і читачів. Це, своєю чергою, посилювало відповідальність за нього.

Ситуація, коли партійні органи санкціонують публічний сміх, а «серйозна» преса це не сприймає, була не рідкістю не тільки у випадку з друкуванням гумористичних текстів чи карикатур. Так сталося, наприклад, коли той самий О.Ковінька в 1977 р. намагався провести День сміху в Полтаві. За його словами, завідуючий відділом пропаганди Прищепа (до речі, теж автор гуморесок) сказав, що треба обов'язково це «симпатичне свято вселюдно відзначати»³⁸. Але місцева преса поставилася до ідеї скептично-зневажливо. О.Ковінька в листі до Ф.Маківчука зазначав, що «деякі кореспонденти освітили свято сатири – поганкуватю. Отак: “на ярмарку були кавуни, горшки, і між іншим появлялися і сатирики...”». Деяким “літописцям” виявилось не під силу збагнути народну сатиру»³⁹.

Сприйняття «Перцю» як оплоту легальної політичної сатири та гумору УРСР знаходило своє вираження в тому, що працівники журналу отримували замовлення від партійних органів влади на написання фейлетонів в інших республіканських друкованих органах. Так сталося, наприклад, коли в

³³ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.146. – Арк.18.

³⁴ Там само. – Спр.171. – Арк.53–54.

³⁵ Там само. – Арк.53.

³⁶ Мартин Р. Психологія юмора / Пер. с англ. под ред. Л.В.Куликова. – Санкт-Петербург, 2009. – С.112.

³⁷ Löhmus M. Political correctness and political humour in Soviet Estonia and beyond. ... – P.142.

³⁸ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.146. – Арк.36.

³⁹ Там само. – Арк.38.

1968 р., згідно з даними відділу інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ, у газеті українських канадців «Канадійський фермер» було надруковано статтю, де нібито був заклик до створення українського військового з'єднання типу дивізії СС «Галичина», яке взяло б участь у В'єтнамській війні. Відділи інформації та зарубіжних зв'язків, агітації й пропаганди ЦК КПУ замовили головному редакторові «Перцю» Ф.Маківчуку «гострий фейлетон», в якому потрібно було «висміяти холоуйські намагання українських буржуазних націоналістів прислужитись імперіалістичним колам США, розкрити реакційну суть політики націоналістичних центрів та нагадати про сумну долю горезвісної дивізії «Галичина», яка в роки ВВв допомагала гітлерівським загарбникам поневолювати і грабувати український народ»⁴⁰. Крім того, планувалося передати цей фейлетон по радіо англійською, німецькою й українською мовами на закордон та надрукувати в газеті «Вісті з України». Важливість таких замовлень доводить те, що офіційну згоду на них давав перший секретар ЦК КПУ.

Офіційне формулювання мети діяльності «Перцю» особами, відповідальними за його видання, можна простежити за тематичними планами журналу, стенограмами виступів головних редакторів, їхніми листами до партійного керівництва тощо. Згідно з цими документами, діяльність часопису також визначалася найчастіше в категоріях «боротьби», «викриття», «виступів проти...». Можна побачити, що журнал, якщо і мав гумористичне наповнення, то воно повинно було викликати соціально дієвий «червоний сміх». Це – «боротьба з пережитками капіталізму в свідомості людей»⁴¹, «нещадний бій усьому, що перечить радянському способу життя, нормальній комуністичній моралі, одним словом усьому тому, що ми звемо антиподами комунізму»⁴². Таке визначення діяльності журналу особливо характерне для 1940–1950-х рр. У цей період формулювання мети часопису головним редактором мало відрізнялося від формулювання цієї мети партійними органами. Найчастіше це була калька, яка дублювалась у вступних до тематичних планів, практично без змін рік у рік⁴³. Можливо, таке клішоване визначення мети було здебільшого лише констатацією, а розважальний гумор у повсякденній діяльності працівників журналу займав суттєвіше місце?

Згідно з документами, які відображають діяльність співробітників «Перцю», ставлення керівників журналу щодо переважання «гумору-розваги» було радше негативним. У звіті 1959 р. Ф.Маківчук, критикуючи попереднє керівництво видання, зазначав, що досі автори часопису діяли лише за принципом «аби смішно». Причому у чернетці свого звіту головний редактор підкреслював це твердження тричі⁴⁴. Серед головних прорахунків попередників Ф.Маківчук зазначав також «страшенно низький ідейно-художній рівень журналу, мілкотем'я, зубоскальство, пошлість, надто дрібні мішені, по яких

⁴⁰ ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.17. – Арк.60.

⁴¹ ЦДАМЛМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.223. – Арк.1, 5.

⁴² Там само. – Спр.231. – Арк.3.

⁴³ Там само. – Спр.223. – Арк.25.

⁴⁴ Там само. – Арк.14.

стріляє журнал»⁴⁵. Головред напряду називав сміх та гумор засобами боротьби з вадами, а не самоціллю⁴⁶. Отже у цьому випадку визнавався лише сміх, який наповнений ідеєю, причому ця «зброя» виправдовувала себе тоді, коли її мішені були значними.

З іншого боку, у листі до заступника завідуючого відділом пропаганди й агітації ЦК О.Маркевича стосовно членів редакційної колеґії бачимо, що саме гумористична форма матеріалів у «Перці» все ж таки була дуже важливою для головного редактора. Так, можна побачити, що при підборі кадрів він та партійні органи керувалися дещо різними принципами: Ф.Маківчук намагався звільнити з посади відповідального секретаря Довгаленка, адже в нього пересічний культурний рівень і він позбавлений почуття гумору, через що не міг писати та правити матеріал. Головред зазначав, що на цій посаді повинен бути гуморист⁴⁷. У ЦК КПУ Ф.Маківчука відмовляли, адже Довгаленко був «дисциплінованим співробітником», утім, як зазначав головний редактор, для секретаря редакції гумористичного журналу лише цього мало.

Співробітникам редакції «Перцю» завжди доводилося знаходити оптимальний баланс між баченням журналу як «зброї партії» та гумору заради гумору. Другий компонент на рівні діяльності відповідальних працівників часопису майже ніколи не переважав, але міг посилюватися залежно від контексту формулювання мети існування видання. Крім того, можна простежити тенденцію посилення гумористичної компоненти з плином часу. Так, на нараді гумористів УРСР у 1977 р. Ф.Маківчук робив уже більший акцент саме на сміхові, але не відходив від колишніх категорій гумору як «бою», «пера як зброї», що потрібно спрямовувати на «шкідливих і поганих об'єктів і суб'єктів», їх, мовляв, слід «громити, висміювати». Причому головний редактор журналу посилався на авторитет партії, котра саме й наказує так робити⁴⁸. Ф.Маківчук зазначав, що гумор потрібно спрямовувати на помітні цілі. Замість цього гумористика тоне «в темі повсякденності й сірятини»⁴⁹. Можливо, головред «Перцю» помітив тенденцію, на яку вказує історик С.Ушакін: «червоний сміх» повинен був бити по адекватному жаху. Але вже з 1950-х рр. цей «жах» трансформувався в типаж, маску, карикатуру, а «червоний сміх» як «зброя» став ліричною усмішкою⁵⁰. Ф.Маківчук уважав таку ситуацію ненормальною, намагаючись втримати «Перець» у форматі «сатири-зброї»⁵¹.

Завдяки Ф.Маківчуку журнал «Перець» намагався якомога довше підтримувати статус видання із соціально дієвим змістом. Саме тому в багатьох звітах і документах підкреслювалася дієвість критичних виступів часопису. Причому особливу гордість викликало не просто «викриття» «окремих вад» чи

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Там само. – Спр.246. – Арк.11.

⁴⁷ Там само. – Спр.244а. – Арк.2.

⁴⁸ Там само. – Спр.229. – Арк.7.

⁴⁹ Там само. – Арк.1.

⁵⁰ Ушакін С. Смехом по ужасу: о тонком оружии шутов пролетариата...

⁵¹ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.229. – Арк.2–3.

соціальних пороків. Працівники журналу представляли у звітах до партійних органів статистику карних та інших переслідувань адресатів викривальної сатири «Перцю»⁵². Ми знайомимось із цікавим явищем. Зазвичай радянська пропаганда та агітація за допомогою чисел і їх візуалізації намагалися прив'язати ідеологічні посили до створюваної реальності⁵³. Через це статистика стала могутньою пропагандистською машиною. «Перець» за допомогою такої статистики майже матеріалізував свій гумор як «зброю» і стверджував свій статус як творця дієвого «червоного сміху». Активність збору такої статистики збігається з тенденцією періоду сталінізму та «відлиги» бачити в «Перцеві» радше зброю проти «всього, що суперечить комунізму», аніж просто веселе видання. Більше того, у період пізнього сталінізму «Перець» представляли навіть як «страшну зброю», адже працівники журналу збирали статистику, на скільки років позбавлення волі було засуджено об'єкт критики часопису. До речі, серед таких траплялися п'ятнадцяти- та двадцятирічні терміни⁵⁴. За архівними документами, випадки збору «карної» статистики були більш-менш регулярними до кінця «відлиги». Останнє з таких статистичних зведень стосується порівняння дієвості «Перцю» в 1966 та 1976 рр.⁵⁵, коли до уваги бралися не тільки звільнення з роботи та позбавлення волі, а й адміністративні стягнення, виключення з партії тощо. Якщо подивитися на зведені дані, то можна помітити, що 1976 р. за дієвістю навіть б'є рекорди 1950 та 1958 рр. Це відмічав і Ф.Макивчук, знову стверджуючи статус «Перцю» як «дієвої зброї партії». Такі результати могли спричинити збільшення тиражу журналу, порівняно з попередніми роками, у декілька разів. Через це видання могло отримувати більшу кількість «сигналів» від читачів. Проте кореляції між кількістю покараних і кількістю отриманих листів не простежується. Ретельність збору подібних свідчень до 1959 р. й поступовий відхід від цієї практики вказує на процес ствердження до середини 1970-х рр. статусу «Перцю» як взірця дієвого «соціалістичного гумору» й, можливо, поступове розмивання образу журналу як соціально дієвого видання.

Сатиричний часопис як полігон для дієвого гумору був явищем загально-радянським. Традиції «червоного сміху» впродовж свого існування підтримував загальнорадянський «Крокодил». Від початку свого випуску він був у витоків традицій політичної сатири, «викриваючи» «ворогів нового життя»⁵⁶. Цей друкований орган не тільки створював дієвий радянський гумор, а й учив сміятися «по-новому». Так, у середині 1920-х рр. «Крокодил» давав консультації для робітників, які бажали створювати сатиру. Журнал ставив і намагався відповісти на питання: «Над чим я сміюсь?», «Для чого б'ю?»,

⁵² Там само. – Спр.232. – Арк.1; Спр.234. – Арк.1; Спр.235. – Арк.1; Спр.243. – Арк.1; ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.181. – Арк.30; ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.246. – Арк. 7.

⁵³ Богданов К. Vox populi: Фольклорные жанры советской культуры. – К.; Москва, 2009. – С.25.

⁵⁴ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.234. – Арк.1.

⁵⁵ Там само. – Спр.121. – Арк.1–2.

⁵⁶ Ушакин С. «Смехом по ужасу»: о тонком оружии шутов пролетариата...

«Чи варто бити сатирою?»⁵⁷. Знову слід звернути увагу на використання категорій «дії», «сили» та «боротьби» при формулюванні мети використання сатири в «комуністичному будівництві». «Крокодил» уважав за потрібне так само навчати взірцям радянського гумору й «молодших братів» – республіканські сатиричні журнали. Так, у 1978 р. головний редактор «Крокодила» Є.Дубровін надіслав головредові «Перцю» книгу «найстарішого крокодилця» І.Абрамовського «Сміх сильних» із формулюванням, що вона «принесе певну користь [...] співробітникам і особливо художникам, познайомивши їх з цікавими фактами з історії “Крокодила”»⁵⁸.

Офіційне формулювання мети існування та діяльності «Перцю», представлене читачам, можемо знайти в найпершому номері журналу, який вийшов у травні 1941 р. У першій статті – «Моїм читателям, сміхопочитателям» – від імені «Перця Перчила» відбувалося знайомство читачів із цим виданням⁵⁹. Спершу встановлювалася спадковість «Перцю» та сміхової культури минулого. У 1920–1930-х рр. серед діячів радянської культури відбувалися дискусії стосовно того, наскільки правомірним може бути таке наслідування⁶⁰. З одного боку, новий «червоний сміх» для своєї легітимації повинен був шукати коріння. З іншого, гумор А.Чехова та М.Салтикова-Щедріна «викривав» соціальні суперечності, характерні для «старого режиму», а не для «нового життя при соціалізмі». Але статус «Перцю» як республіканського журналу сатири та гумору давав можливість поєднати і спадковість, і єднання сміхом. У вступній статті робився акцент на наслідуванні саме української сміхової культури. Тому український сміх міг об'єднувати як запорізьких козаків проти турецького султана та коронного гетьмана Потоцького, так і майже сучасників читачів – Щорса проти «УєНеРівського султана Сеньки Петлюри»⁶¹. Звісно, гумор М.Гоголя та М.Котляревського відображав «старорежимні» соціальні суперечності. Але акцент робився на національній складовій цього гумору, а, як «казав мій дід Кіндрат Переперчило [...], скільки жив наш народ, і скільки житиме – ніколи не тужитиме – така вже наша українська вдача – працювати, пісні співати, танцювати та сміятись»⁶². Як бачимо, у цьому випадку гармонійно втілювалася формула, за якою повинен був діяти радянський гумор як комунікативна практика: вітальний сміх стимулював до праці й ставав частиною повсякденності та виробництва⁶³. Але розгляд того, як представляли сміх у «Перці» читачам, потребує особливої уваги. Аналіз контексту вживання слів «сміх», «веселоці» тощо показав, що аудиторії журналу гумор представляли не тільки як «зброю», «інструмент боротьби» з суспільними вадами. Навпаки, статтю саме починають зі звернення до тих, хто полюбає сміятися. Більше того, у матеріалі 10 разів сміх асоціюється з веселоцями та розвагами: пиятикою, танцями, піснями тощо.

⁵⁷ Там же.

⁵⁸ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.110. – Арк.10.

⁵⁹ Моїм читателям, сміхопочитателям...

⁶⁰ *Калинин И.* Смех как труд и смех как товар...

⁶¹ Моїм читателям, сміхопочитателям...

⁶² Там само.

⁶³ *Калинин И.* Смех как труд и смех как товар...

Звісно, у статті не забували і про «сміх-зброю» та про сміх, який супроводжує перемогу над ворогом. Так, ми бачимо різновид «сміху смертника»⁶⁴, коли йдеться про козака Гаврилу, який радив полякам посадити його на низьку палю, щоб ворогам було зручніше його, козака, цілувати. І переможний сміх над С.Петлюрою. На завершення історичного екскурсу автор знайомив із новими «мішенями» гумору «Перцю». Це так звані «погані свої»: бракороби, п'яниці, горе-критики тощо. Тобто й у цьому випадку гумор виступав як інструмент не боротьби з ворогами, а шліфування перемоги: сміхом потрібно тепер виправляти те, що заважає радянському суспільству повноправно називатися соціалістичним. Але читачам «Перцю» було дозволено сміятися задля розваги.

Чому ми бачимо різницю між формулюванням мети діяльності журналу партійними органами, відповідальними працівниками редакції та тим, як цю мету представляли читачам? Адже партійні керівники жодного разу в документах не вказували на розвагу читача як на мету діяльності часопису, а робили акцент на тому, що гумор повинен мати соціальне цілеспрямовання. Можливо, у цьому випадку і проявлялася стратегія «м'якої» індоктринації суспільства, коли, як уважав А.Грамші, чим більш непомітною вона є, тим ефективніше суспільству прищеплюються поняттєві категорії еліти⁶⁵. Функція «Перцю» як розважального видання могла певним чином відволікати від «серйозності» ідеологічного наповнення фейлетонів і карикатур, вписувати необхідні поняттєві категорії в повсякденні комунікації.

Для того, щоб з'ясувати, яким чином сприймалася мета діяльності «Перцю» авторами, котрі не займалися редакційною роботою, розглянемо листи головному редакторові журналу від різних дописувачів із проханням опублікувати їхні твори. Передусім необхідно звернути увагу на те, якою була їхня мотивація та як вони переконували надрукувати свої тексти.

Серед позаштатних авторів «Перцю» найактивніше листування з головним редактором провадив О.Ковінька. Найкраще його ставлення до матеріалу, який уміщують у «Перці», відобразилося, коли О.Ковінька рекомендував головному редакторові надрукувати збірку усмішок М.Бобиря. Так, він зазначав, що тут є «дві мініатюри дотепно смішні, й сміх спрямований туди, куди і треба, дві мініатюри смішненькі, але простенькі, дві – так, між іншим»⁶⁶. Отже, бачимо, що для цього гумориста дієвий сміх («спрямований туди, куди і треба») відігравав пріоритетну роль. Гумор тільки заради розваги не настільки ключовий, утім, безперечно, допускається.

Але знаходимо й достатню кількість випадків, коли просто вітальному сміху, який усе ж тісно пов'язаний зі сміхом дієвим, у позаштатних авторів «Перцю» приділено достатньо уваги. Передусім це виражалося в тому, що ці письменники надсилали у журнал переважно тексти «легкого жанру»:

⁶⁴ Мартин Р. Психологія юмора. – С.73.

⁶⁵ Див.: Althusser L. Ideology and Ideological State Apparatuses [Електронний ресурс]: <https://www.marxists.org/reference/archive/althusser/1970/ideology.htm>; Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. – К., 2010. – С.45.

⁶⁶ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.146. – Арк.35.

гуморески, усмішки⁶⁷. Зазвичай у таких досягнення сміхового ефекту грало ключову роль, а соціально-політичне спрямування (якщо взагалі було) – другорядну. Рідше надсилалися фейлетони й памфлети. Такі «свідомі» автори у своїх листах заради того, щоб довести доцільність публікації їхніх текстів, давали чітке формулювання мети власної гумористичної діяльності. Наприклад, В.Гарланець у 1978 р. у листі до головного редактора «Перцю» зазначав, що «працюючи над гумористичними розповідями, я передусім ставлю перед собою мету викривати окремі недоліки, викривати та висміювати бюрократизм, окозамилювання, хамство, дурість, хабарництво та ін.»⁶⁸. Більшість позаштатних авторів уникали таких формулювань, нібито залишаючи «серйозний гумор» у компетенції штатних співробітників журналу (до речі, найбільш «викривальні» фейлетони в рубриці «Здоровенькі були» писалися самим головним редактором). Тому й у листах позаштатних авторів найчастіше йшлося про сміх, аніж про «викривання» суспільних вад. Більше того, складається враження, що автори позичили для своїх листів мову гуморесок, нібито карнавальна культура впевнено ввійшла до рівня спілкування головного редактора й позаштатних авторів «Перцю». Можливо, у протилежність авторам «серйозного гумору» автори гуморесок «рекламували» свої твори за допомогою такого стилю спілкування. Так, Я.Давиденко, дякуючи за те, що в його творах знайшли «дещо [...] путне», «навіть смішне», сказав, що він «звичайно, пострибав трохи на одній нозі, а тоді й думаю: спасибі»⁶⁹. Специфічно писав до Ф.Маківчука В.Семоняка: «Кілька років тому узяв і написав на Ваше ім'я до “Перцю” кілька гумористичних галушок з “Полтави”. Не знаю чи скривилися Ви, коли ними смакували, але спасибі, запропонували спробувати їх усім шанувальникам журналу»⁷⁰. Можна вважати, що професія письменника сприяла такій формі написання листів до головного редактора. Але на рівні спілкування гумористів із ним (якого вони теж сприймали як гумориста⁷¹) такий стиль висловлювання допускався частіше, ніж на рівні спілкування, наприклад, головреду «Перцю» з головним редактором «Крокодила», завідувачами відділів агітації та пропаганди при ЦК КПУ. Так, коли відбувалося листування Ф.Маківчука з керівником «Крокодила», то бачимо офіційно-діловий стиль спілкування двох очільників інституціоналізованих гумористичних «кухонь»⁷². Але коли у цьому діалозі головного редактора «Крокодила» замінює гуморист Б.Юдін, то стиль спілкування цілком офіційного листа з приводу публікації «Бібліотеки “Крокодила”» стає геть іншим. Тимчасово відповідальний за «Крокодил» працівник фамільярно називає співробітників «Перцю» «хохлами», вітається та прощається з Ф.Маківчуком українською, але в російській транслітерації, поміж іншим зауважує, що «наш главный редактор ляскает зубами на Рижском взморье ввиду неважной погоды»⁷³ тощо.

⁶⁷ Там само. – Арк.9, 18, 23, 35; Спр.171. – Арк.48, 54, 66.

⁶⁸ Там само. – Спр.171. – Арк.57.

⁶⁹ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.171. – Арк.48.

⁷⁰ Там само. – Арк.66.

⁷¹ Там само. – Арк.54.

⁷² Там само. – Спр.110. – Арк.1, 6.

⁷³ Там само. – Арк.5.

Постає питання, яким чином реалізовувалася поставлена перед працівниками журналу мета діяльності «Перцю»? Ця проблема є темою для окремої статті, утім декілька спостережень варто навести. Було проведено контент-аналіз 2350 текстів та карикатур журналу. Виявлено, що в період сталінізму й «відлиги», як і декларувалося партійними функціонерами і творцями «Перцю», журнал уміщував (із деякими винятками) саме «гумор-зброю»: матеріали, які критикували «окремі недоліки» в радянському суспільстві, сприяли формуванню певного образу зовнішнього ворога тощо. Окрім цього, у період сталінізму приділяли увагу тематикам із позитивними конотаціями («побудова комунізму», «трудова активність», «приклад для наслідування»). І лише в період «застою» та «перебудови» бачимо збільшення питомої ваги гумору-розваги, який стосувався внутрісімейних стосунків, дитячий, святковий гумор тощо. Такі «просто смішні» сюжети траплялися навіть на обкладинках. Здебільшого подібна «просто смішна» обкладинка присвячувалася таким святам, як Новий рік і 8 Березня, коли громадянам дозволялося насолоджуватися веселощами без обов'язкового ідеологічного навантаження. Ця тенденція супроводжувалася зменшенням кількості офіційних декларацій про «серйозність» гумору в «Перці» та поступовим визнанням допустимості «гумору-розваги» в головному сатиричному виданні радянської України⁷⁴.

Слід зазначити, що читачі журналу найчастіше сприймали його як розважальне, а не виховне видання, а його читання – як частину дозвілля⁷⁵. Наприклад, у своєму листі до головного редактора в 1971 р. читач із Полтави Д.Бровар писав, що «коли мені буває в житті нелегко, беру “Перця” та читаю гуморески та фейлетони. Перечитуючи все читане, вдруге чи втретє, не хапаюсь за живіт, як то було вперше, але сміюсь, забуваю про незгоди, живу всіма клітинами душі і тіла»⁷⁶. У цьому випадку гумор часопису відігравав функцію зняття напруги та релаксації⁷⁷. Погляд на «Перець» як на видання, яке повинно викликати сміх, було присутнє не тільки у звичайних читачів, а й у працівників інших видань. Так, знайомий Ф.Маківчукові журналіст, передаючи привіт «перчанам», писав: «Ів. Сочивцю, що так вправно працює на сміх людям, Ол. Черногузу, що не вморюється давати людям веселі поради». Хоча після цього можна побачити, що автор листа сприймав «Перець» і як соціально-політично вагоме видання, адже надалі він передавав привіт «іншим товаришам» (яких йому не довелося особисто знати), що не дають спокою «всякій наволочі, яка не дає нам покою»⁷⁸. Але, як бачимо, незважаючи на переважно соціально-політичну орієнтованість «Перцю», багато читачів журналу мали з його допомогою радісні емоції та відпочинок.

⁷⁴ Там само. – Спр.229. – Арк.7.

⁷⁵ Єремєєва К. Політичний гумор радянської України у 1941–1991 рр. (на прикладі журналу «Перець»): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Х., 2016. – С.18.

⁷⁶ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.202. – Арк.7.

⁷⁷ Мартин Р. Психологія юмора. – С.48.

⁷⁸ ЦДАМЛІМ України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.202. – Арк.127.

***

Таким чином, офіційна культура не була монопольно серйозною й гумор намагалися використовувати як «зброю» в боротьбі з суспільними вадами, досягненні групової єдності тощо. Офіційна мета діяльності журналу «Перець» формулювалася по-різному, залежно від контекстів її висловлювання. Чим більш офіційним він був (наприклад, на партійних нарадах), тим більше переважав «серйозний гумор», чим нижчим – тим дозволенішим ставав сміх без конкретного соціально-політичного спрямування. У своїх постановках партійні функціонери рідко формулювали мету діяльності «Перцю» як переважно розважальну. На рівні відповідальних працівників журналу «гумор-розвага» та «гумор-зброя» інколи протиставлялись одне одному на користь другого. Але на цьому рівні творці видання більше приділяли увагу сміху як прояву радості. І, нарешті, на рівні представлення «Перцю» читачам гумор як «зброя» та розвага представлено як суміжні, взаємодоповнюючі цілі. З плином часу у змісті часопису «гумор-розвага» посідали дедалі більше місця, ніж це було на початку його існування. Попри те, що в офіційній культурі гумор був явищем, санкціонованим владою, він інколи нелегко знаходив своє місце у засобах масової інформації через неоднозначність. Тому «Перець» став свого роду оплотом політичної сатири та гумору в радянській Україні.

REFERENCES

1. Akhijezer, A. (1991). *Rossija: kritika istoricheskogo opyta*. Moscow: *Filosofskoje obshchestvo*. [in Russian].
2. Althusser, L. (1971). *Ideology and Ideological State Apparatuses*, <https://www.marxists.org/reference/archive/althusser/1970/ideology.htm>
3. Bakhtin, M. (2010). *Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekovja i Renessansa*. Bakhtin M. *Sobr. soch. V 7 t.* Moscow: *Russkie slovari*, T. 4 (2). [in Russian].
4. Bogdanov, K. (2009). *Vox populi: Fol'klornyje zhanry sovetskoj kul'tury*. Kyiv, Moscow: *Novoe literaturnoe obozrenie*. [in Russian].
5. Halas', I. (2011). *Periodychni ta prodovzhuvani vydannia (zhurnaly), vypushcheni na tereni Ukrainy v 1944–1949 rr.* *Visnyk Knyzhkovoї Palaty*, № 12, pp.1–6. [in Ukrainian].
6. Kalinin, I. (2013). *Smekh kak trud i smekh kak tovar (stakhanovskoje dvizhenije i kapitalisticheskij konvejer. Novoe Literaturnoe Obozrenie. (Vol.121).* <http://magazines.russ.ru/nlo/2013/121/11k.html> [in Russian].
7. Kopylkova, Ye. (2009). *Psikhologija evrejskogo anekdota*. Moscow: *Dom evrejskoj knigi*. [in Russian].
8. Kulik, V. (2010). *Dyskurs ukrains'kykh medii: identychnosti, ideolohii, vladni stosunky*. Kyiv: *Krytyka*. [in Ukrainian].
9. Lauchlan, L. (2009). *Laughter in the Dark: Humour under Stalin. Le rire européen/ European Laughter*. Perpignan University Press, 2009.
10. Lõhmus, M. (2012). *Political correctness and political humour in Soviet Estonia and beyond. Folklore*. <http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/eestipoola/lohmus.pdf>
11. Martin, R. (2009). *Psikhologija jumora / Per. s angl. pod red. L.V.Kulikova*. SPb: *Piter*. [in Russian].

12. Reddy, W. (2001). *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*. N.Y.: Cambridge University Press. bookre.org/reader?file=1268414
13. Romanyshyna, N. (1999). Zhanr literaturnoho feiletonu v tvorchosti O.Chornohuza, *Ukrains'ka literatura v zahal'noosvitnii shkoli: Naukovo-metodychnyi zhurnal*, K., Z, pp.8–12. [in Ukrainian].
14. Tikhomirov, A. (2013). The Regime of Forced Trust: Making and Breaking Emotional Bonds between People and State in Soviet Russia, 1917–1941. *Slavonic and East European Review* (Vol. 91, 1, 79–118).
15. Ushakin, S. (2013). „Smekhom po uzhasu”: o tonkom oruzhii shutov proletariata. *Novoe literaturnoe obozrenie*. (Vol.3, 130–162). [in Russian].
16. Vynnykova, N. (2010). Ukrains'ka literaturna parodiia u periodychnykh vydanniakh 40–50-kh rr., *Filolohichni traktaty*, T.2, №2, pp. 65–71. [in Ukrainian].
17. Yeremieieva, K. (2016). Politychnyi humor Radians'koi Ukrainy u 1941–1991 rokakh (na prykladi zhurnalu „Perets”). Avtoreferat dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. isto-rychnykh nauk: spets. 07.00.01 „Istoriia Ukrainy”. Kharkiv: Kharkiv's'kyi natsional'nyi universytet imeni V.N.Karazina. [in Ukrainian].

KATERYNA YEREMIEIEVA

Candidate of Historical Sciences (Ph.D. in History), Senior Lecturer,
Department of History and Linguistics,
Ukrainian State University of Railway Transport
(Kharkiv, Ukraine), eremeevaea@gmail.com

"PEPPER AND PEPPER SOME MORE!": MISSION OF THE ACTIVITY OF THE SOVIET SATIRICAL PUBLICATIONS (FOR EXAMPLE OF MAGAZINE "PERETS")

The perception of the mission of the activity of the Soviet satirical publications is studied in the article evidence from magazine "Perets". For the first time the contexts of the Soviet satirical publications' goal formulation was analyzed. The comparative analyze of the perception of the satirical publications' goal by the power, members of the editorial board, staff and freelance writers was carried out. The question how the role of the magazine "Perets" had been explained to its readers was solved. It was concluded that the content of the magazine can be divided into the revealing humour aimed at the criticism of social shortcomings and the humour aimed primarily at achieving comic effect. It was clarified that the more official was the context of the statement about soviet satire's goal, the more advantage was given to the "humour-arms". But the authors of the magazine also focused on readership interests. Therefore, they also used the "humour-entertainment". The study helps to understand the specifics of the culture of the Soviet popular laughter. The place of humor in the official Soviet culture was cleared. The problem of the specificity of the party directives realization by the press workers was discussed. It was concluded that gradually satirists began to focus more on the reading preferences. Therefore, the proportion of the "humour-entertainment" increased.

Keywords: "Perets", Soviet satire, press, humour.